

Το μεταλλείο στο Βάνι: ένα βιομηχανικό μνημείο

της Τζέιν Κυρίση, Αρχιτέκτονα*, janeyritsi@gmail.com

Το ακρωτήριο Βάνι πριν από εκατομμύρια χρόνια ήταν ο βυθός ενός ηφαιστειακού κρατήρα στον πυθμένα της θάλασσας. Εκεί σχηματίστηκε το μαγγάνιο, ένα μαλακό τεφρό μέταλλο τα κράματα του οποίου χρησιμοποιούνται στην κατασκευή σκληρών και ανθεκτικών ειδών χάλυβα. Το 1871, το ενδιαφέρον για το μετάλλευμα οδήγησε σε διερεύνηση της περιοχής στην οποία έχουν επίσης βρεθεί απολιθώματα θηλαστικών που έζησαν πριν από 3,5 – 2 εκατ. χρόνια, όπως νάνοι ελέφαντες.

Οι εξορυκτικές εργασίες του μαγγανιούχου μεταλλεύματος δημιούργησαν μία τεράστια λεκάνη κοντά στην άκρη του κάβου, με βάθος 40μ. και διάμετρο 1000μ., περιτριγυρισμένη από κατακόρυφα κομμένους βράχους με οριζόντιες, έντονα μαύρες και κόκκινες, στρωματώσεις. Στις παρυφές της χάσκουν πλήθος στόμια γαλιωρίων. Οι στοές, είναι απλές σήραγγες μέσα στο βράχο χωρίς ίχνη υποστήριξης. Πολλές από αυτές είχαν ερευνητικό σκοπό κι όχι εξορυκτικό, όπως και τα διάσπαρτα στην περιοχή πηγάδια. Ψηλά στις απόκρημνες τομές των βράχων φαίνονται είσοδοι σπηλαίων απλησίαστες – ίσως στοές ή κατοικίες.

Το συγκρότημα χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες: τους χώρους εξόρυξης, τα κτήρια επεξεργασίας, τα κτήρια διεύθυνσης και τη σκάλα φόρτωσης. Στη μέση του μεταλλείου ένα πέτρινο κτίσμα με τοξωτά ανοίγματα υψώνει ακόμα περήφανο την κορμοστασιά του. Πίσω του ένας τεράστιος σωρός μαύρης «σκόνης», προφανώς κατάλοιπο επεξεργασίας. Το έδαφος γύρω, καλύπτεται από ψιλή κοκκινοκίτρινη άμμο. Η λεκάνη κλείνει προς τη θάλασσα με ένα σύμπλεγμα λίθινων κατασκευών επεξεργασίας και μεταφοράς του μεταλλεύματος. Ένα στενό πέρασμα ανάμεσα τους οδηγεί σε μια μικρή παραλία με πολύχρωμες πέτρες. Στο βάθος, η εντυπωσιακή σκάλα φόρτωσης, με ξύλινους δοκούς που διατηρούνται ακόμα, μοιάζει με πύργο «γαντζωμένο στο βράχο».

Η λειτουργία του μεταλλείου ξεκίνησε το 1886 και σταμάτησε το 1909 λόγω του ανταγωνισμού με το ρώσικο, ποιοτικά καθαρότερο μαγγάνιο. Μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο αυξήθηκε πάλι η ζήτηση όμως η Ρωσία είχε τότε σταματήσει τις εξαγωγές λόγω της επανάστασης και έτσι το 1918 το μεταλλείο επαναλειτούργησε. Το 1928 οι εργασίες σταμάτησαν πλέον οριστικά. Το μεγαλύτερο διάστημα, την εκμετάλλευσή του είχαν οι «Σερπιέρι», απόγονοι Ιταλικής εξελληνισμένης οικογένειας, που είχαν ήδη μισθώσει και τα μεταλλεία του Λαυρίου. Μάλιστα, το 1916 ίδρυσαν στη Λυών την εταιρεία «Bani Milos AE».

Κατά την πρώτη περίοδο λειτουργίας η μέση ετήσια παραγωγή έφτανε τους 5-15.000 τόνους, 70% από τους οποίους εξαγόταν. Οι οριζόντιες μεταφορές των υλικών

γίνονταν με βαγόνια επί σιδηροτροχιών, ενώ οι κεκλιμένες με βίντσια. Το μετάλλευμα στη συνέχεια μεταφερόταν με βάρκες στον Αγ. Δημήτριο, απ' όπου βαπόρι παρελάμβανε το στοκ. Κατά τη δεύτερη, η εξόρυξη γινόταν και υπόγεια ενώ νέα μέσα βελτίωσαν τη διαδικασία πχ. περιστροφικά κόσκινα για τη χειροδιαλογή και σκάλα φόρτωσης.

Την πρώτη περίοδο λειτουργίας εργάστηκαν 250 άτομα, ανάμεσα τους και γυναίκοι στη χειροδιαλογή, ενώ κατά τη διάρκεια της δεύτερης το προσωπικό μειώθηκε κατά 100 άτομα περίπου. Η εργασία στις στοές διαρκούσε από ανατολή ως δύση, με διάλειμμα μίας ώρας για το γεύμα και η αμοιβή ήταν από 3-5 δρχ. Οι εργάτες έμεναν 5-6 μαζί σε σπηλιές ή σε πετρόκτιστα δωμάτια. Τα τρόφιμα, αν δεν τα έφεραν μαζί τους, τα προμηθεύονταν από μικρό μπακάλικο, αλλιά έτσι έχαναν το 1/4 του μισθού τους. Παρέμεναν εκεί όλη τη βδομάδα. Αν ο καιρός ήταν καλός, έφευγαν το Σάββατο μετά την εργασία με καϊκία για τον Αδάμαντα. Άλλως, το πιο συνηθισμένο, έπρεπε να κάνουν όλη τη διαδρομή με τα πόδια για τα χωριά τους.

Ο Γ. Δροσόπουλος μας δίνει μία γλαφυρή περιγραφή του ανθρώπινου μόχθου (εφημερίδα ΜΗΛΟΣ, 15/1/1929) «...εκείνο που ελκύει την προσοχήν του επισκέπτου είναι αι σκοτεινά οπαί μέσα εις τας οποίας καταπίνονται σαν μύρμηγκες οι άνθρωποι και το τροχαίον υλικόν το οποίον σύρουν. Μέσα εις τα αδηφάγα αυτά στόματα που είναι σκαμμένα στο βράχο και φθάνουν έως τα σπηλάχνα του γίγαντος, τολημηροί και αμέριμνοι οι μεταλλεργάται χάνονται δια να επανέλθουν αργότερα μετά ώρας νικηταί εις τον αιώνιον πόλεμον που διεξάγουν κατά της συνοχής της ύλης...»

Αν αποφασίσετε να επισκεφτείτε με αυτοκίνητο το βιομηχανικό μνημείο στο Βάνι - η διαδρομή είναι πολύ πιο εντυπωσιακή όταν ο ήλιος αρχίζει να γέρνει - θα διασχίσετε ξεκινώντας από τον Αδάμαντα, 20 χλμ. αμαξιτού δρόμου και 5 χλμ. δύσβατο ορεινού. Ακόμη πιο ενδιαφέρουσα η θαλάσσια προσέγγιση, σας δίνει τη δυνατότητα να περιηλεύσετε τον επιβλητικό βράχο του κάβου και τα απομεινάρια της σκάλας φόρτωσης που δεν είναι προσβάσιμη από τη στεριά λόγω κατολισθήσεων. Φθάνοντας, θα αντικρύσετε ένα τοπίο πρωτόγνωρο, γεμάτο γαλήνη και άπλετο φως και θα έχετε την αίσθηση πως ξαφνικά περάσατε σε μια άλλη διάσταση, σ' ένα διαφορετικό τόπο. Περιδιαβείτε με προσοχή τα χαλάσματα, ταξιδέψτε με το νου στην ιστορία τους, διαφυλάξτε τα για το μέλλον.

* Στοιχεία από έρευνα της Τζέιν Κυρίση & από το βιβλίο του Γεώργιου Δ. Ξυδού «Το μεταλλείο μαγγανίου στο Βάνι της Μήλου», Αθήνα 2009

The mine at Vani: an industrial monument

by Jane Kyritsis, Architect, janekyritsi@gmail.com

Millions of years ago, Cape Vani was the bottom of a submarine volcano crater. Manganese was formed there, a light ashy colored metal, whose alloys are used in the manufacturing of hard and resistant forms of steel. In 1871, interest in the ore led to the exploration of the area where fossils of mammals that lived 3.5 to 2 million years ago such as dwarf elephants, were also found.

The mining operations of the manganese ore created a very big basin near the tip of the cape, with a depth of 40m and a diameter of 1000m, surrounded by vertically cut cliffs exposing horizontal strata in bold black and red colors. On its outskirts a multitude of galleries lay gaping wide. The galleries are simple tunnels through the rock without any signs of support. Many of these had exploratory and not mining purposes, as did the wells scattered throughout the area. Unreachable cave entrances, perhaps galleries or homes, can be seen high up on the steep crevices of the rocks.

The complex is divided into four sections: the mining areas, the processing buildings, the management buildings and the loading dock. In the middle of the mine a stone building with arched openings still stands raising its proud posture. Behind it lies a huge pile of black "dust", obviously processing residue. The surrounding terrain is covered with fine yellow-red sand. The basin is closed to the sea by a cluster of stone structures built for the processing and transportation of ore. A narrow passage between them leads to a small beach with colorful stones. In the background, the impressive loading dock, with its wooden beams still preserved, resembles a tower "perched on the rock".

Operation of the mine began in 1886 and stopped in 1909 due to competition with the Russian of cleaner quality manganese. After the First World War the demand increased again but Russia had stopped exporting due to the revolution and so, in 1918, the mine reopened. In 1928, operations finally came to a stop. For the longest period its exploitation was in the hands of the "Serpieri", descendants of a Hellenized Italian family, who had already leased the mines in Lavrio, Attica. In fact, in 1916 they founded in Lyon the "Bani Milos SA" company.

During the first period of operation, the average annual production reached 5-15.000 tones, 70% of which was exported. The horizontal transport of materials was accomplished with wagons on rails and on inclines with winches. The ore was then transported by boat to Agios Dimitrios where a ship would collect the stock.

During the second period, mining also took place underground while new equipment improved the process, e.g. gyratory screens to facilitate the hand-picking process and a loading dock.

During the first period 250 people worked there, among them women and children in hand-picking. However, during the second period the staff was reduced by approximately 100 people. The work in the galleries lasted from sunrise to sunset, with a one hour lunch break and a wage of 3-5 drachmas. The workers lived 5 or 6 to a cave or in stone rooms. Their food, if they didn't bring any with them, was supplied by a small grocery store, but in doing so they lost 1/4 of their salary. They stayed there all week. If the weather was good, they left on Saturday after work with fishing boats for Adamas. Otherwise, they would usually walk all the way to their villages.

G. Drosopoulos gives us a vivid description of human labor (MILOS newspaper, 1/15/1929) "...those which attract the visitor's attention are the dark holes wherein people and the rolling stock which they pull are swallowed like ants. Into the voracious mouths carved in the rock reaching down to the giant's bowels, bold and untroubled do the steelworkers vanish only to return after time, victors in their eternal war against the cohesion of matter..."

If you decide to visit the industrial monument in Vani by car starting from Adamas - the journey is far more impressive when the sun begins to fall, you will cross 20km of roadway and 5km of rough mountain road. Even more interesting is the approach by boat that enables you to circumnavigate the imposing rock of the cape and the remnants of the loading dock which is inaccessible by land due to landslides. Coming up, you will see an extraordinary landscape, full of peace and light and you will have a feeling that you suddenly passed into another dimension, a different place. Wander around the ruins carefully, travel with your mind in their history, and safeguard them for the future.

*Data from research by Jane Kyritsis & the book by George D. Xydous "The manganese mine at Vani of Milos", Athens 2009

